

STORIA SARDA

nella SCUOLA ITALIANA

**SA DIE DE SA
SARDIGNA**

Limba sarda

Abrili 2022

SA DIE DE SA SARDIGNA

Ite est sa Die de sa Sardigna?

Cada annu, su 28 de Abrile, is persones sardas festant **Sa Die de sa Sardigna**. Ite est?

Sa Die de sa Sardigna, est a nàrrere **“Il Giorno della Sardegna”**, est:

sa festa de is persones sardas;

sa festa de su pòpulu sardu;

sa festa natzionale de su pòpulu sardu.

Custas sunt maneras diversas pro nàrrere sa matessi cosa: su 28 de abriale de cada annu is persones sardas tzèlebrant sa gente issoro, ca sentint de èssere unu pòpulu etotu e bolent ammentare s'istòria issoro. Cun totus is cosas bonas e totus is cosas malas.

Proite su 28 de abriale?

Ma pro ite custa festa si tzèlebrat pròpiu su 28 de abriale e non carchi àtera die de s'annu? Fàtzile meda. Sa festa ammentat is acuntessimentos estremosos de s'abriale de su 1794.

Fiat tempòrios faghet, cando sa Sardigna e is persones Sardas fiant diversas meda dae is de oe.

Si cherimus cumprèndere pro ite sa festa natzionale nostra si tzèlebrat su 28 de abriale, duncas, est pretzisu torrare a dae segus de una pariga de sèculos. Apronta-ti. Como amus a fàghere un'iscapada fantàstica peri su tempus!

28 DE ABRILE
Sa Die de sa Sardigna

A STUDIARE - Marca in su testu is frases chi narant a paràulas ite est sa Die de sa Sardigna e proite est gasi de importu pro nois persones sardas

SETIGHENTOS – IS PIEMONTESES IN SARDIGNA

Sa Sardigna e su domìniu de is Piemontesos

Su Setighentos est su sèculu de is Piemontesos in Sardigna.

Sa Sardigna, a su comintzu de su Setighentos, fiat in manu a is **Ispagnolos**, chi l'aiant conchistada totu intrea a su comintzu de su Batorchentos.

In su 1713 is Ispagnolos lassant s'isula nostra, a pustis de unu domìniu de tres sèculos, e sa Sardigna andat a is **Asburgos austriacos**.

Carchi annu prus a tardu, in su 1720, unu tratadu nou detzidet chi sa Sardigna devet tocàre a is ducas de Savòia, is chi governaiant su Piemonte.

Is gherras longas e sambenosas chi si fiant cumbatende in Europa sunt sa càusa de totu custu.

Cunforma a su tratadu de su 1720, is **ducas de Savòia** benint a èssere is **res de Sardigna** e s'assèliant in terra nostra pro totu su Setighentos.

Su Regnu di Sardigna

Su 2 de cabudanni de su 1720 is nòbiles sardos e is tzitades prus de importu de s'ìsula giurant fidelidade a **Vitòriu Amedeu II**, duca de Savòia e **re de Sardigna**. In sa mapa de sa pàgina a faca podes bìdere is domìnios chi aiat in cussos tempos. Una parte de custos nche fiat in terramanna: fiant su Piemonte e is regiones a làcana de sa Frantza. Una parte nche fiat in su Mare Mediterràneu: est a nàrrere s'ìsula nostra.

Su governu de is Piemontesos

Is Savòias non càmbiant is òrganos de su governu sardu chi aiant criadu is Ispagnolos. **Su parlamentu sardu** fiat su prus de importu. Poniat a pare is nòbiles e is rapresentantes de is tzitades e de su cleru de s'ìsula. Custos detzidiant su de pedire a su Re de Ispagna: si su Re de Ispagna fiat de acordu, su parlamentu pagaiat a su soberanu cun dinari meda.

Is Savòias però controllaiant sa Sardigna in manera meda prus istrinta de is Ispagnolos e **boliant impònnerre sa voluntade issoro** sena èssere contrariados.

Gasi lassant sena tocadu su parlamentu sardu, sena li permitere però de si reunire pro is pedidas a su re. **Is Sardos sunt discontentos meda**. Pro totu su Setighentos custa discontentesa est andada creschende, ca sa sotziedade e s'economia de s'ìsula bisongiaiant meda de s'ammodernare, ma is Piemontesos non faghiant bastante isfortzos pro s'isvilupu de sa Sardigna. In sa figura bides su **Monte Granàticu de Biddanoafranca**.

A STUDIARE - Proite is Sardos fiant discontentos aici meda pro su governu de is Piemontesos?

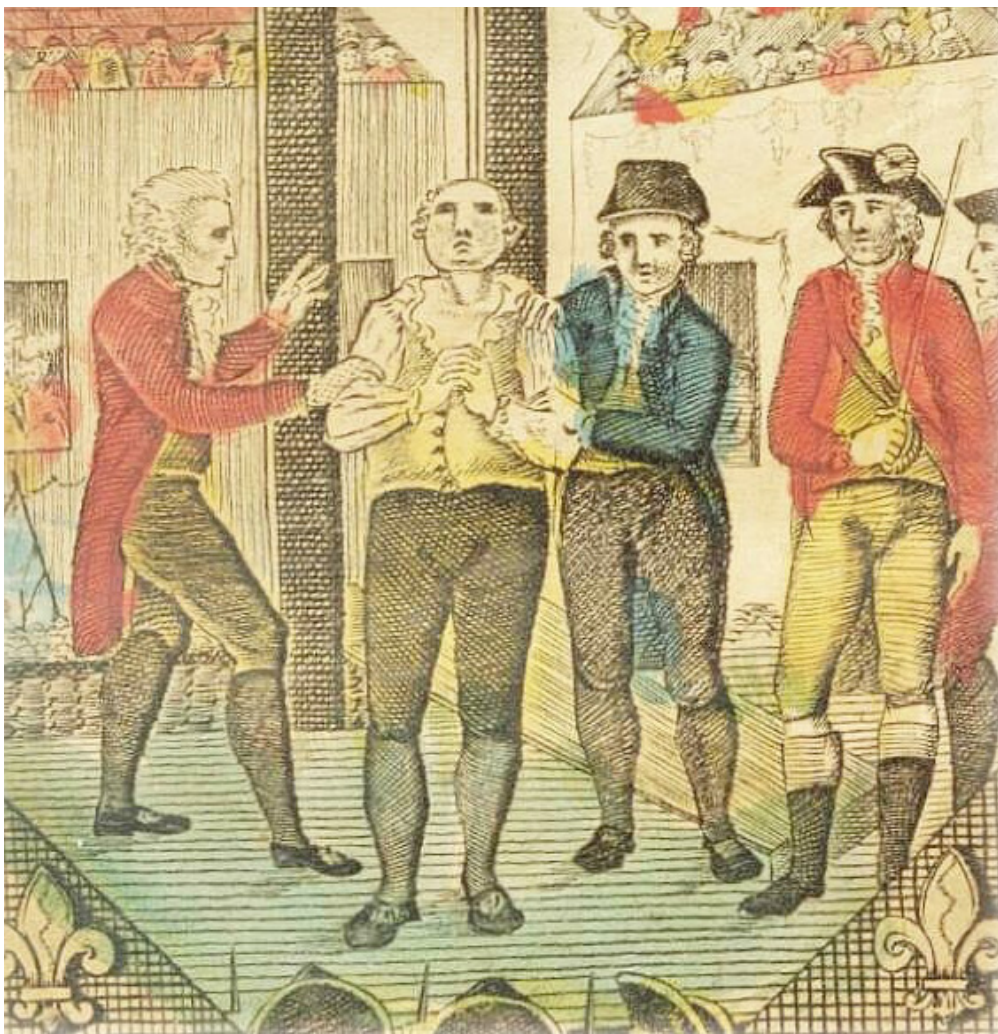
Is Montes Granàticos esistent gjai, ma is Savòias cumandant a nde fraigare in cada bidde pro bi remunerare is iscortas de trigu a dare a semenare a is massajos prus pòveros in tempos de fàmene. Est unu provedimentu de importu, ma non bastat pro s'isvilupu de is campagnas de s'isula.

Sa Rivoluzione frantzesa

In sa fine de su Setighentos s'istòria de Europa est totu bortulada dae s'iscòpiu de sa **Rivoluzione frantzesa**.

In su **1789** is sùdditos frantzesos si arrempellant contra a is nòbiles e a su re, dende inghitzu a is acuntessimentos chi ant bortuladu su continente nostru. Bastat a nde ammentare duos:

su 21 de ghenàrgiu de su **1793**, cando **a su re de Frantza Luisi XVI li truncant sa conca**. In sa figura, lu bides preghende pagora prima de su degòllu; sa Frantza intrat in gherra cun totus is potènzias prus mannas de Europa. Custos acuntessimentos los intendent fintzas in Sardigna e in s'isula nostra puru colant cosas meda, noas e de importu.

IS ANNOS DE SA RIVOLUZIONE SARDA

Su 28 de Aprile de su 1794: s'iscuta a foras de is Piemontesos

Is acuntessimentos nche colant in presse meda.

Is Frantzesos nche boliant batire sa rivoluzione issoro a totue in Europa e, cando su 1793 fiat intrende, òcupant s'ìsula de Santu Pedru, isbarcant in is pràias de Quartu Sant'Aleni, e chircant de ocupare s'ìsula de Sa Madalena. Is militzias organizadas de is nòbiles e de is tzitades sardas nche los catzant torra a mare.

Is Sardos, catzende nche a is invasores, sarvant puru su domìniu de is Piemontesos in s'ìsula nostra. A càmbiu pedint unas cantas cosas a su **Re Vitòriu Amedeu III**.

Is prus de importu sunt custas duas:

- a reunire torra su parlamentu sardu;
- a lassare a is Sardos is tareas prus de importu in su governu de Sardigna.

Su soberanu negat custas pedidas e **is Sardos si reballant contra a is Piemontesos**.

Sa reballia iscòpiat in Casteddu su **28 de aprile de su 1794**: is Sardos nche catzant a is Piemontesos dae su Casteddu de susu e dae is àteros apenditzios

de sa tzitade. In is dies a pustis, sutzedet su matessi in totu s'isula.

Si divent imbarcare a fortza e lassare sa Sardigna.

Est una **rebeldia patriòtica** in prima règula, ue at partetzipadu totu su **pòpulu**, contra a su domìniu de is istràngios.

Cussa die est passada a s'istòria che **Sa Die de S'Aciapa**, "Sa die de sa tenta" de is Piemontesos. Pensa chi pro distinghere a is Sardos dae is istràngios, in cussas oras apretadas, a chie totus s'adobaiat in carrera si naraiat: "Nara cìxiri!". Chie non pronuntziaiat bene sa "x" nche lu leaiant de repente a presone e posca a s'imbarcu.

Acò: como cumprendes proite su **28 de abriale** est istada seberada che a sa data ue si festat su pòpulu sardu, che a sa data pro tzelebrare **Sa Die de sa Sardigna**.

Sa rebeldia de is massajos contra a is nòbiles

In is meses a pustis, sa rebeldia s'isparminat in is **campagnas** puru, chi giai dae annòrios fiant chimentende, ca is abitanes biviant in cunditzones malas meda. **Is massajos si arrempellant contra a is nòbiles**, chi aende in possessu su prus de is terras, a is massajos lis faghiant pagare tassas artas meda.

Is massajos òcupant is sartos e si ponent a los coltivare sceti pro su bene issoro, protestende de custa manera contra a is ingiustìtzias, isperende de nde tirare una bida mègius.

Sa rebeldia issoro s'acumpàngiat a su cantu "**Su Patriotu Sardu a sos Feudatàrios**". Nois totus l'ischimus che "Procurade de moderare", dae is primas paràulas suas. Cun custu cantu e cun custas paràulas is massajos invitaiant a is feudatàrios a tzezzare is abusos. Si-nono is nòbiles si la diant àere bida cun is rebeldes!

A STUDIARE - Ite sutzedet in Casteddu su 28 abriale de su 1794 e pro ite cussos eventos s'ammentant cada annu in Sa Die de Sa Sardigna?

LIGAMENES - Geografia: cantos riones si contant oe in sa tzitade de Casteddu? Ite si narant?

IS PARAULAS - Ite chere nàrrere in italianu is paràulas "Nara cìxiri!"? Si no l'ischis, anda a l'iscobèrrere cun sa mastra e is cumpàngios tuos!

In s'acabu de custu fascìculu podes agatare su testu originale.

Su giùighe Giuanne Maria Angioy

Colende su tempus is rebeldes si partzint:

a un'ala b'amus cussos Sardos chi a is Piemontesos lis pediant sceti prus podèriu e libertade guvernende s'isula;

a s'àtera ala b'amus cussos Sardos chi cheriant batire

a Sardigna totus is novidades de sa Rivoluzione frantzesa, da chi cheriant minimare su podere de is nòbiles in is cunfrontos de is massajos.

Protagonista de sa rivoluzione sarda est su giùighe Giuanne Maria Angioy, chi bides in sa pintura inoghe subra. Is Piemontesos li dant s'incàrrigu de

ischitzare sa rebeldia in is campagnas, ma cando bidet sa povertade de

is massajos e sa mis ria de sos pobulados si ghetat etotu a s'ala de is prus

dèbiles. Angioy at aliados meda: in sa figura de sa pàgina a faca lu bides chi sa

populazione de Tàtari l'est retzende che triunfadore. In su mese de làmpadas

de su 1796, cando cun is òmines suos fiat martzende cara a Casteddu, is

Piemontesos e is nòbiles aliados issoro lu firmant in Aristanis.

Ant custrintu a Angioy a si nche fuire e a si nche mòrrere unos cantos

annos a pustis in Frantza. Ant arrestadu agiumai a totus is rebeldes sardos

cundennende-los a morte. Su re torrat a guvernare sa Sardigna cun podèriu

assolutu. Intamen, su controllu piemontesu a subra de is Sardos si faghet prus

malu. In su 1799 Napoleone Bonaparte nd'istratzat su Piemonte a is Savòias e

issos si nde benint a s'isula nostra a si costoire: s'istant inoghe fintzas a pustis

de sa derrota de Napoleone, in su 1814.

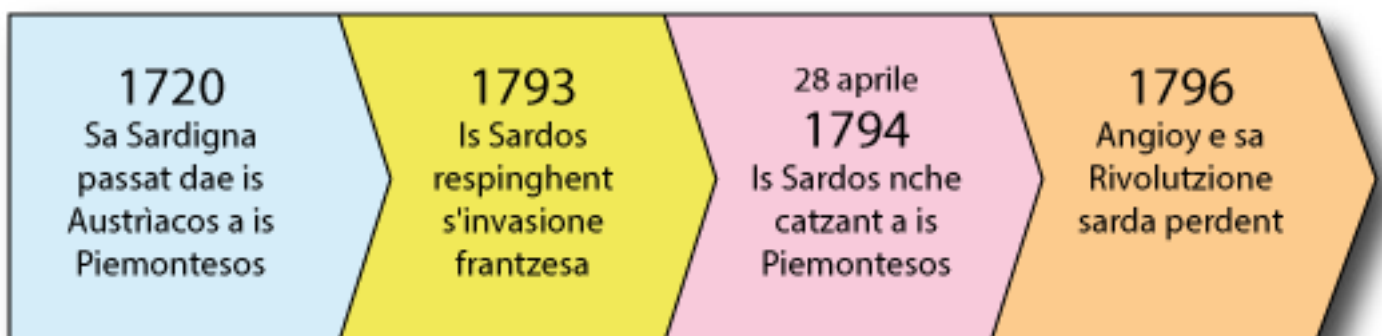
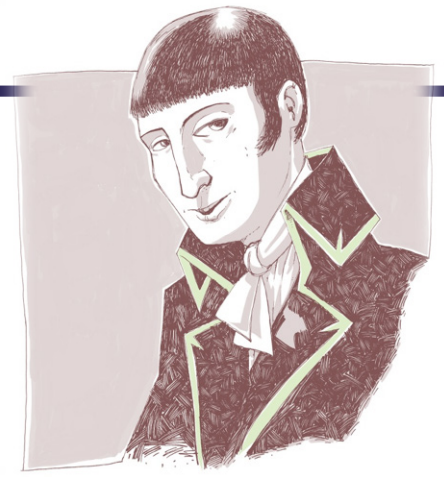
In cussos annos, is Sardos si rebellant àteras bortas meda a su re, ma cada

rebeldia l'ischitzaiant sena piedade. Tzertu, is chi bivat in cussos tempos

pensaiant chi sa Rivoluzione sarda esseret una derrota e chi aeret mancadu

de su totu is fines suos. Ma no est gasi e como ti naramus proite!

Perintantu, sa lìnìa de su tempus t'at a agiare a fàghere unu resùmene de is acuntessimentos chi amus mentovadu..

Su Passadu e su Presente

A pustis de sa Rivoluzione Sarda

In s'Otighentos is Savòias controllaiant sa Sardigna e is Sardos. Comente ischimus, posca, a pustis de is gherras de indipendèntzia italianas, su Regnu de Sardigna in 1861 càmbiat nùmene in **Regnu de Itàlia** e s'isula nostra intrat a parte in s'**Istadu Italianu**, ue est oe etotu.

Is peleas de is patriotas chi su 28 de abriale de su 1794 pro nde catzare a is Piemontesos e is peleas de Angioy pro creare una Sardigna mègius, mancari gasi, non sunt istadas de badas. S'ammentu de cussos acuntessimentos non si nch'est mai mortu e pro totu s'Otighentos e su Noighentos at alentadu a is Sardos a si megiorare e a chircare prus libertade e giustitzia.

Sa Die De Sa Sardigna

Acò tando su significadu de Sa Die de sa Sardigna:

- ammentare sa die ue is Sardos ant gherradu **totus impare pro sa libertade**;
- ammentare sa die ue is Sardos si sunt cumportados che **unu pòpulu ùnicu**;
- ammentare a nois e totu, como, cada annu, chi sa cumbata pro una Sardigna prus bella, rica e cuntenta non finit mai.

Nois totus nos devimus impignare, cada die, a **megiorare sa bida nostra**.

Megiorende sa bida nostra megioramus puru sa de chie nos est a curtzu.

Megioramus difatis sa bida de totus is Sardos. No est unu fine de importu?

Ammenta-di-lu, impare a cumpàngias e cumpàngios de iscola, a amigas e amigos, ocannu puru: Sa Die de sa Sardigna est sa festa tua, sa festa de totus!

LIGÀMENES - Geografia: cantas regiones faghent parte de s'Itàlia oe?

Cale logu òcupat intre de custas sa Sardigna pro mannària e nùmeru de abitanter?

A ISTUDIARE – Proite naramus chi sa gherra de Giuanne Maria Angioy e de is cumpares suos no est istada inùtile?

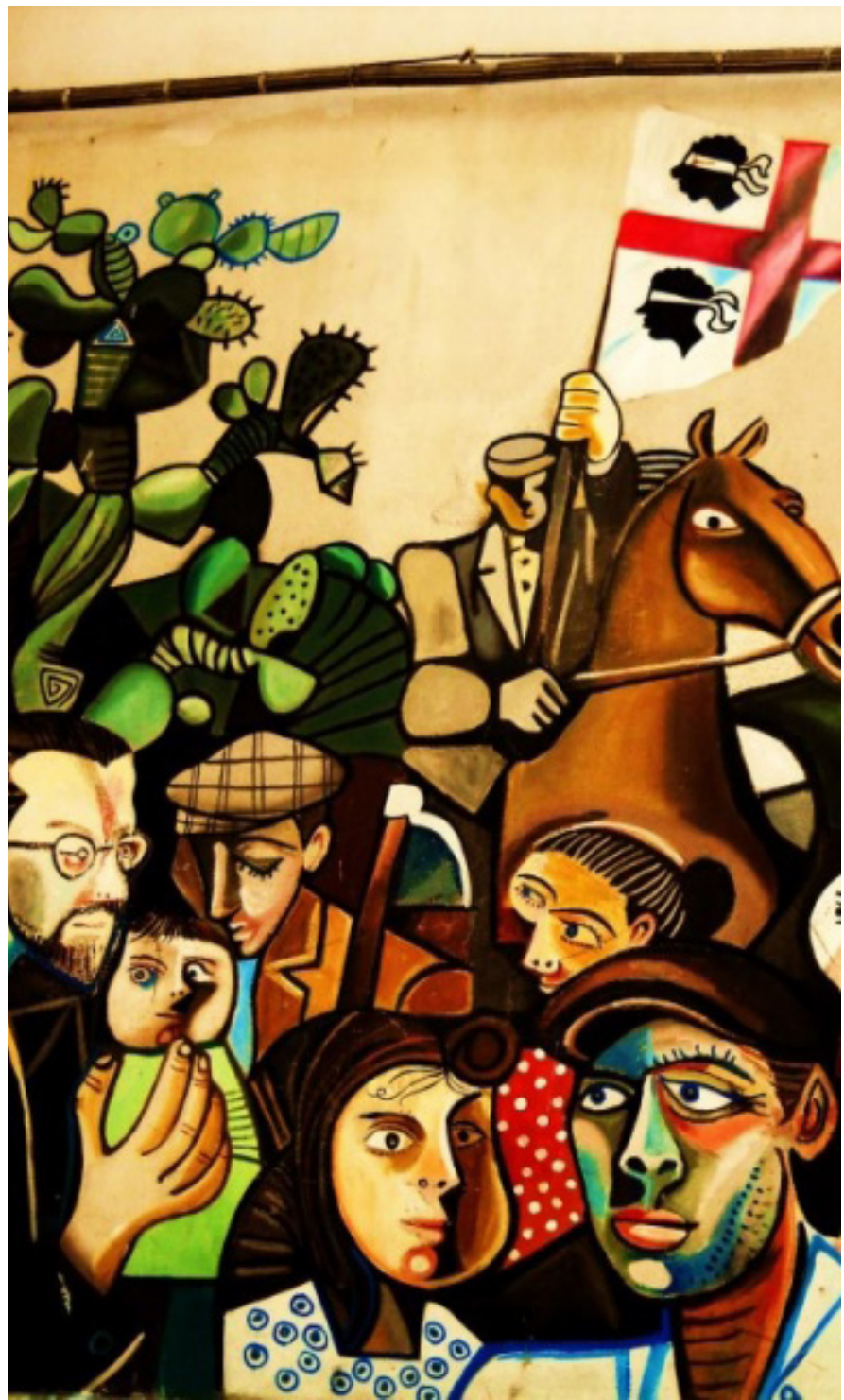
SU PATRIOTTU SARDU A SOS FEUDATARIOS

Frantziscu Ignàtziu Mannu, unu giurista chi at agiuadu in prima lìnia a nche catzare a is Piemontesos dae Casteddu, in su 1795 cumponiat *Su Patriotu Sardu a sos feudatàrios*. Ti presentamus is primas tres otavas, cun sa tradutzione in italianu. Leghe-ti-las impare a is cumpàngios tuos e a sa mastra. Posca faghe is atividades inditadas.

*Procurade 'e moderare
Barones sa tirania,
Chi si no pro vida mia
Torrades a pè in terra.
Declarada est già sa gherra
Contra de sa prepotenzia
E cominzat sa passientzia
In su populu a faltare.*

Cercate di moderare
Padroni, la vostra tirannia
Altrimenti a costo della mia vita
Abbasserete la cresta
È stata già dichiarata la guerra
Contro la prepotenza
La pazienza incomincia
Nel popolo a mancare

*Mirade ch'est atzendende
Contra de bois su fogu,
Mirade chi no est giogu,
Chi sa cosa andat de veras.
Mirade chi sas aeras
Minetan(a) temporale;
Zente consizada male,*

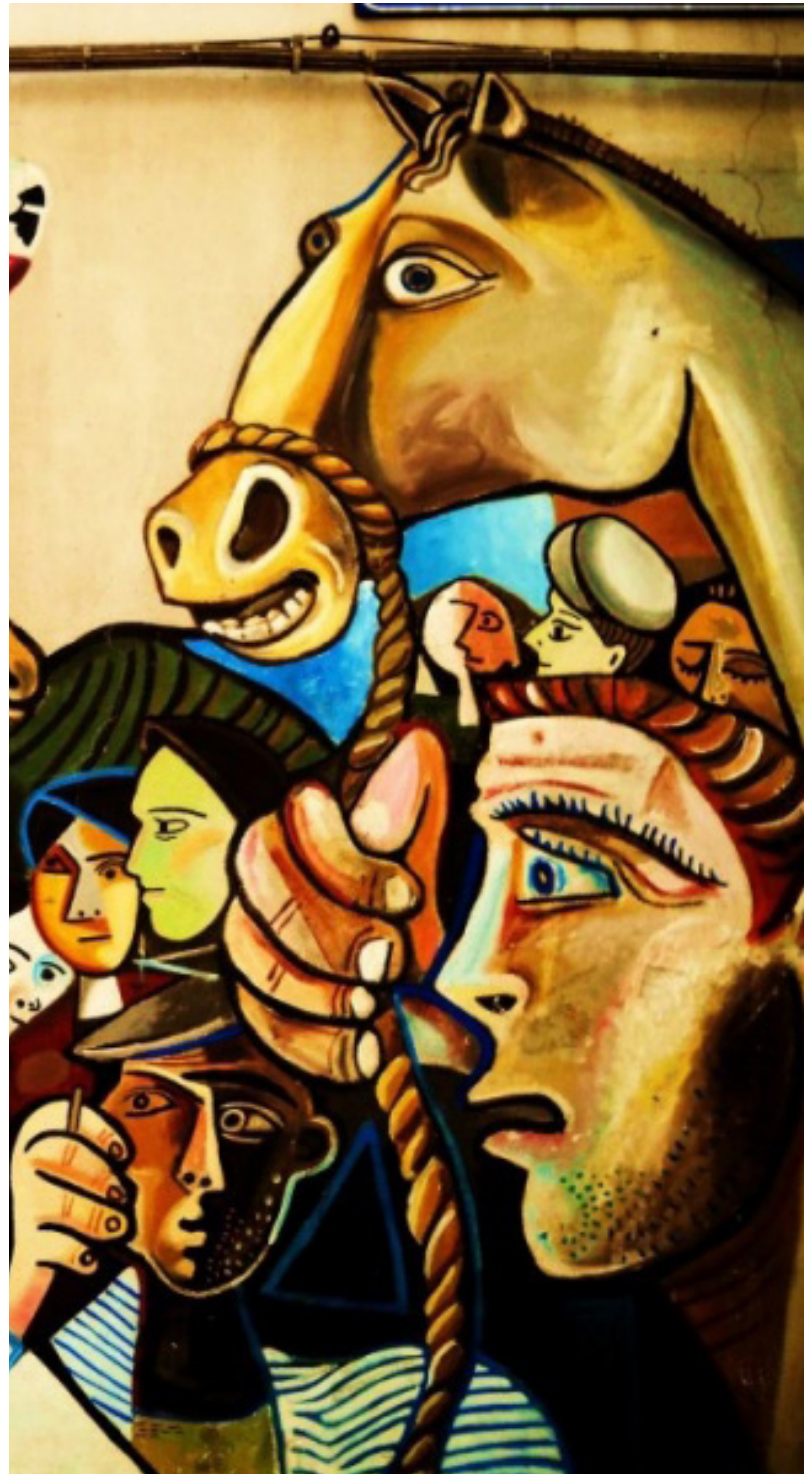

Iscultade sa 'oghe mia.

Attenti che sta divampando
 Contro di voi il fuoco
 Attenti che non è un gioco
 Che quanto sta per accadere è vero
 Attenti che il cielo
 Minaccia temporale
 Gente mal consigliata
 Ascoltate le mie parole.

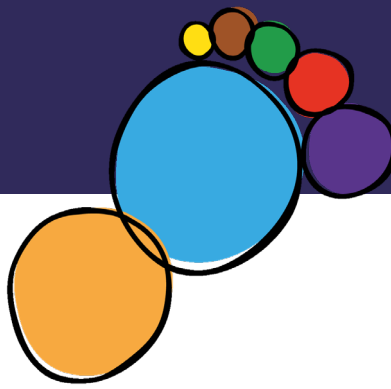
*No appretedes s'isprone
 A su poveru runzinu,
 Sinò in mesu caminu
 S'arrempellat de apuradu.
 Minzi ch'est lanzu, e cansadu
 E no nde podet pius(u)
 Finalmente a fundu in susu
 S'imbastu nde hat a betare.*

Non incitare con lo sprone
 il povero ronzino
 Altrimenti durante il cammino
 si impunterà imbizzarrito
 È molto stanco
 Non può andar oltre
 Finalmente a testa in giù
 Il basto farà cadere.

A ISTUDIARE - Marca in su testu in sardu totus is paràulas chi non cumprendes e iscrie-ti-las in su cuadernu. Posca, cun sa mastra, iscoberi ite bolent nàrrere e iscrie a curtzu a ognuna sa tradutzione in italianu.

A ISTUDIARE - Ite cheriat narrere s'autore cun custu cantu?

STORIA SARDA nella SCUOLA ITALIANA

Custu fascìculu est su frutu de su traballu de su grupu “Storia sarda nella scuola italiana”; no est a bèndere, ma in su situ www.lastoriasarda.com lu podes iscarrigare a in donu e sena ti registrare. Su progetu at su fine de realizare unu testu pro cada classe de s’ordinamentu de s’iscola italiana, primàrias e secundàrias, respetende is programmas generales. Finas a oe sunt disponìbiles fascìculos in sardu (SRD), catalanu de Alguer (CAT), italianu (ITA), inglesu (EN).

Oe sunt disponìbiles custos fascìculos:

- infanzia e primaria classi 1 e 2 (album da colorare), ITA, CAT;
- primaria classe 3 (perìodu prenuràgicu), SRD, ITA, EN;
- primaria classe 4 (perìodu nuràgicu), SRD, ITA;
- primaria classe 5 (perìodu finitzu-punicu-romanu), ITA;
- secundària I gradu classe 1 (perìodu vandàlicu-bizantinu-giudicale), ITA;
- secundària de I gradu classe III (dae s’Otighentos a su tempus presente), ITA;
- Sa die de sa Sardigna (primària 3, 4 e 5), SRD, ITA.
- Eleonora d’Arborea e la Carta de Logu (primaria e secundaria I grado), ITA.

Su grupu proponet custu taballu (e s’impreu didàticu suo) a Dirigentes de iscolas e insegnantes; is interessadès podent iscrìere a su curreu info@lastoriasarda.com.

S’imàgine in cobertina est de Jean Claudio Vinci (Identidadi e Istòria: s’Autonomia de su Pòpulu Sardu, Comune di Serri, 2012). Is imàgines in is pàginas 6 e 8 (in artu a parte de dereta) sunt de Manuelle Mureddu. De tzertas imàgines e figuras non semus resèssidos a nde agatare sa fonte, ma nos diat agradare a bi pònnerre is crèditos.

Sa bortadura in sardu de custu fascìculu est de Istèvena Carta.

web: www.lastoriasarda.com | e-mail: info@lastoriasarda.com
facebook: Storia sarda nella scuola italiana | twitter: @storiasarda

